

«ЗАСІБ», «СПОСІБ», «ТАКТИКА», «СТРАТЕГІЯ» ТА «СЦЕНАРІЙ» ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ (НА ПРИКЛАДІ KEYCIB ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО)

Спесівцев Денис Сергійович,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Волинського національного університету імені Лесі Українки

ORCID ID: 0000-0001-7337-7907

Стаття присвячена визначенню можливих підходів до аналізу механізму захисту суб'єктивних цивільних прав, ураховуючи у тому числі специфіку їх динаміки, посередництвом категорій «засіб», «спосіб», «тактика», «стратегія» та «сценарій», що у цілому здатне забезпечити проєктування у умовах практики методик захисту таких прав та (або) здійснення наукового аналізу реальних правових ситуацій з урахуванням змінюваності юридично важливих обставин та їх впливу на ефективність відповідних механізмів.

Піднята проблема аналізується посередництвом визначення співвідношення між категоріями «засіб», «спосіб», «тактика», «стратегія» та «сценарій» захисту суб'єктивних цивільних прав і водночас на прикладі кейсів щодо захисту прав на нерухоме майно.

Встановлюється, що механізм захисту суб'єктивних цивільних прав, у тому числі на об'єкти нерухомого майна, не має однорідного характеру, тобто за своєю природою являє собою сукупність механізмів меншого масштабу, реалізації яких в умовах практики забезпечує протидію визначеним законом протиправним проявам у цивільно-правовій сфері.

Формується висновок, що використання співвідношення між проаналізованими конструкціями, дозволяє суб'єктам правотворчості конструювати чіткі й адресні механізми захисту суб'єктивних цивільних прав з урахуванням специфіки навіть унікальних обставин правової ситуації, у якій вони підлягають застосуванню; суб'єктам правореалізації – більш ефективно планувати дії щодо захисту суб'єктивних цивільних прав, використовуючи характер співвідношення між відповідними конструкціями як аналітичну модель для визначення можливих шляхів досягнення встановлених цілей і обрання оптимальних з них у конкретних умовах; суб'єктам правозастосування – посередництвом аналізу відповідних конструкцій забезпечити ефективне застосування положень чинного матеріального та процесуального цивільного законодавства з урахуванням цільового призначення запроваджених ними конструкцій (у тому числі для протидії можливим проявам зловживання учасниками цивільних правовідносин своїм правом на захист).

Ключові слова: захист, спосіб захисту, судовий захист, охорона, нерухомість, нерухоме майно, права на нерухомість, тактика захисту, стратегія захисту, сценарій захисту, захист прав на нерухомість, охорона прав на нерухомість.

Spiesivtsev Denys. «Means», «Method», «Tactics», «Strategy», and «Scenario» for Protecting Subjective Civil Rights (Based on Court Cases Concerning the Protection of Rights to Real Estate)

The article is devoted to identifying possible approaches to analyzing the mechanism for protecting subjective civil rights, taking into account, among other things, the specifics of their dynamics, through the categories of «means», «method», «tactics», «strategy», and «scenario» which, in general, can ensure the design of methods for protecting such rights in practice and/or the scientific analysis of real legal situations, taking into account the variability of legally important circumstances and their impact on the effectiveness of the relevant mechanisms.

The issue raised is analyzed by determining the relationship between the categories of «means», «method», «tactics», «strategy», and «scenario» of protecting subjective civil rights, using case studies on the protection of rights to real estate.

It is established that the mechanism for protecting subjective civil rights, including those relating to real estate, is not uniform in nature, i.e., it is essentially a set of smaller-scale

mechanisms, the implementation of which in practice ensures counteraction to unlawful acts in the civil law sphere as defined by law.

The conclusion is that using the relationship between the analyzed constructs allows law-makers to construct clear and targeted mechanisms for protecting subjective civil rights, taking into account the specifics of even unique circumstances of the legal situation in which they are to be applied; for law enforcement entities – to plan actions to protect subjective civil rights more effectively, using the nature of the relationship between the relevant constructs as an analytical model for determining possible ways to achieve the set goals and selecting the optimal ones in specific conditions; law enforcement entities – through the analysis of relevant constructs, ensure the effective application of the provisions of current substantive and procedural civil legislation, taking into account the intended purpose of the constructs introduced by them (including to counteract possible manifestations of abuse by participants in civil legal relations of their right to protection).

Key words: *protection, way of protection, judicial protection, safeguarding, real estate, immovable property, rights to real estate, protective strategy, protective tactics, protective scenario, protection of real estate rights, guarding of real estate rights.*

Методичні проблеми аналізу. Аналізуючи з наукової точки зору, наприклад, віндикаційний позов, ми встановлюємо умови його застосування, у тому числі на прикладі конкретних судових кейсів, а, розглядаючи негаторний позов – встановлюємо умови застосування відповідного судового способу захисту. Суди, зокрема вищі судові інстанції, також застосовують аналогічний науковий у сутності інструментарій при формуванні висновків, адже суди є суб'єктами правозастосування і розглядають справу, виходячи з її умов. Але, суб'єкти надання послуг юридичного захисту або навіть у цілому юридичного консалтингу аналізують відповідну ситуацію дещо під іншим кутом зору. Вони розглядають її з точки зору можливої динаміки у тому числі під час використання судових способів захисту.

Тобто у той час поки один суд розглядає конкретну справу, адвокати сторін паралельно можуть використовувати інструменти судового захисту для захисту інших суб'єктивних цивільних прав (навіть тих, за захистом яких звернуто до суду). А у разі, якщо йдеться про зв'язок певних відносин, тобто про досить складні і запутані кейси, у яких приймають участь три і більше осіб, як наприклад, справи пов'язані з реєстрацією права власності на нерухомість лише за одним з декількох учасників спільної діяльності внаслідок недобросовісних дій одного з таких учасників, то у такому разі існує ймовірність паралельного запуску одразу декількох «треків судових розглядів» результат у одному з яких вплине на результат інших. Проте іноді визначити

трек, що завершиться першим, неможливо у силу багатьох причин, починаючи від неврегульованості цього питання законом і завершуючи особистими якостями судді, його навантаженням у період розгляду відповідної справи тощо.

Окреслене підкреслює важливу обставину, якою виступає те, що у тому числі ефективність конкретного способу захисту суб'єктивних цивільних прав може підвищуватися або нівелюватися в залежності від динаміки правової ситуації, яка, при цьому детермінується поведінкою учасників спорів у межах певної варіації можливих юридичних сценаріїв.

Якщо ж узагальнити викладене вище, то необхідно констатувати, що механізм захисту суб'єктивних цивільних прав у тому числі на нерухомість є системою і водночас елементом метасистеми – механізму цивільно-правового регулювання суспільних відносин. У зв'язку з цим як система він складається з певних елементів (в якості таких елементів розглядаються юридичні засоби). Учасники відносини щодо нерухомості і у тому числі спору стосовно нерухомого майна в окремих випадках зберігають за собою можливість впливати на правову реальність, а тому і обставини спору, що, своєю чергою, впливає на ефективність конкретного способу захисту суб'єктивних цивільних прав.

Поряд із цим, як правило, у цивілістичній літературі механізми захисту розглядаються дещо ізольовано і спеціалізовано, тобто з огляду на особливості функціонування чи ефективність конкретного

способу захисту. Водночас, якщо слідувати «механізмній» природі захисту і у цілому певній об'єктивній обмеженості правової ситуації та можливості її уможлидного виокремлення у межах правової реальності, виникає можливість «сценарування» захисту суб'єктивних цивільних прав, а тому і визначення особливостей мети конкретного механізму захисту суб'єктивних цивільних прав, його змісту та специфіки динаміки, зокрема і в аспекті спричинюваних наслідків в умовах зміни правової ситуації.

Іншими словами, у межах цивільно-правових досліджень присвячено значну увагу розгляду, зокрема засобів та способів захисту суб'єктивних цивільних прав, для чого характерні відповідні методичні та методологічні підходи. Проте, застосування теорії системи для розгляду механізму цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав, вважаємо, дозволяє розширити відповідні підходи шляхом масштабування і розгляду не лише засобів та способів захисту, проте також і «тактики», «стратегії» і навіть «сценаріїв» захисту таких прав як більш глобальних наукових конструкцій посередництвом яких, безумовно, досліджуються відповідні нормативно-правові структури, у тому числі в аспекті їх реалізації в умовах динаміки і змінюваності правової ситуації.

У цивілістиці також наразі практично не досліджені такі конструкти як «тактика» та «стратегія» захисту, хоча при цьому вони отримали висвітлення у межах досліджень, присвячених розгляду проблем кримінального права та процесу [Див.: 3; 4]. Проте вважаємо, що саме така логічна послідовність відповідних конструктів в аспекті їх масштабу окреслюється внаслідок застосування індуктивного підходу: засіб, спосіб, тактика, стратегія та сценарій захисту суб'єктивних цивільних прав.

Застосування ж пропонованого методичного підходу у тому числі в умовах практики здатне дозволити суб'єктам правореалізації та правозастосування вірно аналізувати обставини правової реальності, а також приймати ефективні рішення в умовах можливих змін правової ситуації.

Однак, першою задачею, що підлягає вирішенню на шляху окреслення специфіки відповідного методичного конструкту

і визначення потенціалу його ефективності виступає сутнісно-термінологічна проблема змісту та співвідношенням між його елементами, якими виступають засіб, спосіб, тактика, стратегія та сценарій захисту суб'єктивних цивільних прав.

Засіб захисту суб'єктивних цивільних прав. Засіб захисту суб'єктивних цивільних прав, безумовно, має правовий характер, а тому є «правовим засобом». Із цього приводу слід констатувати, що в сучасних умовах, попри фундаментальне значення правових засобів для усієї інструменталістики цивільно-правового регулювання суспільних відносин, тобто для інструментальної основи забезпечення впливу цивільного законодавства на суспільні відносини, доктрина правових засобів залишається до кінця не розкритою в науці цивільного права, що можна пояснити у тому числі глибиною її феноменології.

У цивілістиці можна зустріти наукові позиції у межах яких правові засоби розглядаються у найбільш широкому з можливих аспектів, прикладом чого виступає розгляд об'єктивного права як засобу вирішення завдань суспільства [5, с. 190], так і у надзвичайно вузькому розумінні в межах якого правовий засіб розглядається як конкретне знаряддя захисту (камінь, палиця, зброя тощо) [6, с. 154].

У зв'язку з цим сьогодні ця категорія має універсальний характер і стосується багатогранного теоретико-правового явища [7, с. 38]. Водночас вчені висловлюють одностайну позицію, що правовий засіб є інструментом впливу права на цивільні відносини [8, с. 92], тобто інструментом правового регулювання [7, с. 38; 5, с. 190].

Своєю чергою у межах механізму захисту суб'єктивних цивільних прав засіб слід розглядати в якості інструмента досягнення відповідної мети. При цьому йдеться не лише про загальну мету у формі недопущення порушення суб'єктивних цивільних прав, припинення вчиненого порушення, визнання права або ліквідації наслідків порушення [2, с. 104–105], а також про короткострокові та середньострокові цілі. У цьому контексті, наприклад, позов може виступати правовим засобом запуску механізму судового захисту суб'єктивних

цивільних прав, у той час як рішення суду – правовим засобом [9, с. 118], що запускає компонент примусового захисту у межах механізм здійснення судового захисту суб'єктивних цивільних прав.

Таким чином у межах аналізованого нами співвідношення окреслених категорій механізму цивільно-правового захисту «засіб» розглядається в якості базового елементу такого механізму. Однак при цьому цією категорією також можна позначати сукупності певних інструментів [5, с. 191], тобто «мікромеханізми» і навіть весь захисний механізм.

Спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав. Спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав, як зазначає Л. Л. Стецюк, виступає дією, прийомом або системою прийомів, спрямованих на досягнення відповідної мети [6, с. 153–154]. Способи захисту суб'єктивних цивільних прав визначені частиною другою статті 16 Цивільного кодексу України, до яких відносяться зокрема визнання права, визнання правочину недійсним, відшкодування збитків тощо [10, ст. 16]. З цим положенням основного акту цивільного законодавства України гармонізує окреслене вище розуміння засобів захисту суб'єктивних цивільних прав як конкретних інструментів, що можуть використовуватися у тому числі на різних стадіях захисного механізму. Тобто позов і судові рішення виступають засобами в межах застосування зазначених способів захисту. При цьому кожен з відповідних способів може бути застосований за наявності визначених умов. В залежності від здатності способу забезпечити захист того чи іншого виду суб'єктивного права такі способи поділяються на речово-правові та зобов'язально-правові, а також на загальні, спеціальні та універсальні [11, с. 270–314].

Наприклад, в умовах включення у механізм первісного набуття права власності на об'єкт нерухомого майна таких компонентів як прийняття об'єкта в експлуатацію та державної реєстрації речових прав на об'єкт нерухомого майна, і враховуючи різну природу відповідних об'єктів нерухомості, цивілістичною доктриною, а також судовою практикою у тому числі Верховного Суду визначено різні умови застосування такого способу захисту як

визнання прав власності на об'єкт нерухомості. Зокрема, у випадку із садибною забудовою для застосування такого способу захисту достатньо щоб збудований об'єкт відповідав будівельним нормам та стандартам, а забудовнику належало право на земельну ділянку під ним. При цьому відсутність прийняття об'єкта в експлуатацію внаслідок порушення процедури отримання дозволу на будівництво відповідного об'єкта не є перешкодою для застосування такого способу захисту. У той же час у випадку з багатоквартирною забудовою застосування такого способу судового захисту як визнання права власності на квартиру у неприйнятому в експлуатацію житловому будинку не визнається судовою практикою за можливе [Див.: 12, с. 95–100].

Тактика захисту суб'єктивних цивільних прав. На відміну від засобів та способів захисту суб'єктивних цивільних прав, які проєктуються у ході правотворчого процесу і лише застосовується суб'єктами правореалізації та правозастосування, тактика захисту відносяться до останніх двох з наведених видів практичної юридичної діяльності. Доктрина тактики захисту в сучасних умовах розроблена переважно у сфері відносин, пов'язаних з притягненням особи до кримінальної відповідальності. Однак відповідні наукові напрацювання мають релевантний характер і відносно матеріальних та процесуальних цивільних правовідносин.

У відповідних наукових дослідженнях тактика захисту розглядається, зокрема як система наукових і розроблених адвокатологією та напрацьованих адвокатською практикою прийомів та способів діяльності адвоката, спрямованої на забезпечення ефективного захисту прав та законних інтересів підсудного [3, с. 97]. У більш широкому розумінні тактика захисту розглядається як система наукових положень, а також розроблених на їх основі рекомендації щодо засобів, методів та прийомів пізнання, а також перевірки, оцінки та використання доказової інформації у судовому провадженні, які застосовуються адвокатом як професійними захисниками з метою виконання професійних завдань [4, с. 117].

При цьому у сучасних юридичних дослідженнях зазначається про можли-

вість застосування тактики захисту у тому числі і на етапі досудового провадження [13, с. 160]. Більше того, дослідники у сфері права також визначають можливість застосування тактичних прийомів у тому числі у ході консультування для досягнення мети останнього [14, с. 289].

У контексті механізму цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав під **тактикою захисту** слід розуміти обрану суб'єктами правореалізації, тобто учасниками цивільних правовідносин, а також їх представниками (у тому числі професійними) сукупність засобів, способів та прийомів захисту суб'єктивних цивільних прав, а також визначений ними порядок їх застосування, які будучи втіленими в умовах практики спрямовується на досягнення мети захисту у формі недопущення порушення суб'єктивного цивільного права, припинення вчиненого порушення, визнання права або ліквідації наслідків порушення.

Тактика захисту охоплює як матеріально-правові, так і процедурно- та процесуально-правові особливості здійснення захисту суб'єктивних цивільних прав і може полягати, наприклад, в обранні підрядником здійснення притримання нерухомої речі замість звернення до суду з позовом про відшкодування замовником заборгованості, або у здійсненні дій, спрямованих на визнання доказів у межах спору про права на нерухомість неналежними.

Стратегія захисту суб'єктивних цивільних прав. Стратегія захисту традиційно має більш широкий зміст за тактику. При цьому, незважаючи на те, що у сучасних приватно-правових дослідженнях термін «стратегія» вживається у тому числі відносно правового регулювання суспільних відносин [Див.: 15], як правило, він відноситься переважно до правореалізаційного рівня юридичної діяльності.

В економіці, наприклад, стратегія розглядається як сукупність довготривалих і при цьому найбільш принципових та важливих установок, планів та намірів щодо діяльності підприємства [16, с. 150]. Своєю чергою у юриспруденції, наприклад, під стратегію забезпечення правової допомоги у ході здійснення адвокатом захисту розуміється визначення довготривалої мети широкою програмою

дій, а також завдань і у цілому загальної і довготривалої лінії поведінки адвоката у межах визначених основних напрямків його діяльності [17, с. 195].

У контексті механізму цивільно-правового захисту суб'єктивних цивільних прав **стратегію захисту** можна розкрити як *визначення мети захисту суб'єктивних цивільних прав, а також встановлення засадничих основ її досягнення, що втілюється у допустимій комбінаториці засобів та способів захисту суб'єктивних цивільних прав, які можуть бути застосовані в умовах практики задля досягнення такої мети, а також окреслені малопринятного та неприйняттого інструментарію досягнення такої мети*. Інакше кажучи, стратегія захисту являє собою чітке окреслення бажаної мети, а також способів її досягнення, що характеризує програмні рамки здійснення відповідної діяльності.

Стратегія захисту може передбачати різну архітектуру захисного інструментарію для досягнення короткострокових, середньострокових та довгострокових результатів, а також у цілому встановлення пріоритетних етапів та механізмів захисту.

Сценарій захисту суб'єктивних цивільних прав. Сценарій захисту суб'єктивних цивільних прав необхідно розглядати як найвищий рівень масштабування відносно механізму досягнення відповідної мети. У зв'язку з цим, з одного боку потенціал використання сценаріїв захисту визначений положеннями чинного матеріального та процесуального цивільного законодавства України. Іншими словами, саме положення законодавства у прямій та непрякій формі окреслюють усі можливі сценарії захисту суб'єктивних цивільних прав у будь-яких варіаціях обставин правової реальності відносно конкретної ситуації. Однак на рівні правореалізації сценарування захисту суб'єктивних цивільних прав полягає у визначенні, тобто розкритті відповідного потенціалу і формування на підставі результатів аналізу архітектури захисту, тобто стратегії й тактики, а також визначення способів та засобів захисту.

У цілому сценування розглядається в сучасних дослідженнях разом із прогнозуванням (або як один із методів останнього [18, с. 168]) в якості одного з видів

управлінської діяльності у соціально-економічній сфері, які забезпечують формування ефективних стратегій досягнення поставлених цілей [19]. Метод активно використовується в економіці [Див.: 20] в межах якої характеризується як варіативний якісний та кількісний опис майбутнього економічного стану задля прийняття певних рішень [21, с. 91].

У межах вітчизняного правопорядку об'єктивний потенціал механізму захисту суб'єктивних цивільних прав закладається суб'єктами правотворчості і визначається в умовах практики суб'єктами правореалізації. Сам же **сценарій захисту** можна визначити як *найбільш повну оцінку правової ситуації, що супроводжується формуванням комплексної картини усіх варіацій її розвитку задля обрання стратегії, тактики, способу та засобів захисту суб'єктивних прав*.

Водночас на використання методів сценарування у сучасних умовах також впливає судова практика, яка подекуди конкретизує механізми захисту суб'єктивних цивільних прав, у тому числі на об'єкти нерухомого майна. Аналізуючи положення чинного цивільного законодавства України, суди також виявляють сценарії захисту суб'єктивних цивільних прав і подекуди реагують на них у межах конкретних справ на підставі у тому числі принципу *jura novit curia*. Це своєю чергою впливає на використання відповідного методу суб'єктами правореалізації.

В якості прикладу можна навести Постанову великої палати Верховного Суду від 18 грудня 2019 року у справі № 14-270цс19, у який суд висловив певне занепокоєння щодо використання такого юридичного засобу захисту як «позов про визнання права власності відносно прав на новостворене чи реконструйоване нерухоме майно», що може бути використаний у тому числі для спрощення чи уникнення встановленої законодавством досить тривалої в часі та фінансово затратної процедури оформлення прав на це майно [22].

Висновки. Узагальнюючи проведений аналіз, слід визнати, що правове регулювання суспільних відносин здійснюється посередництвом юридичних конструкцій різного масштабу, які перебувають у різних взаємозв'язках між собою. У зв'язку з цим

механізм захисту суб'єктивних цивільних прав, у тому числі на об'єкти нерухомого майна, не має однорідного характеру, тобто за своєю природою являє собою сукупність механізмів меншого масштабу, реалізації яких в умовах практики забезпечує протидію визначеним законом протиправним проявам у цивільно-правовій сфері.

У зв'язку з цим диференціація засобів, способів, тактики, стратегії і сценаріїв захисту суб'єктивних цивільних прав являє собою не просто результат наукового осмислення механізму цивільно-правового захисту у його системно-структурній будові, а є відображенням конструктивних особливостей будови таких механізмів як результату цивільно-правового регулювання цивільних відносин. Тобто це об'єктивно існуючі зв'язки між конструкціями різного масштабу, застосування яких в умовах практики призводить до визначеного законом та (або) суб'єктом правореалізації чи правозастосування результату.

Посередництвом охоронних цивільно-правових норм законодавець визначає цивільні правопорушення, а також встановлює інструментарій, який може бути використаний проти останніх. В результаті, хоча законом досить чітко визначено способи захисту суб'єктивних цивільних прав, їх застосування в умовах практики залежить від юридично важливих обставин, у яких вчинене порушення, динаміки правової ситуації, кваліфікації відповідних обставин суб'єктами правозастосування, а також мети, переслідуваної суб'єктами правореалізації, які застосовують способи захисту суб'єктивних цивільних прав.

За таких умов диференціація засобів, способів, тактики, стратегії і сценаріїв захисту суб'єктивних цивільних прав як різнорівневих систем механізму цивільно-правового захисту набуває значення наукової та практичної конструкції, що може бути застосована суб'єктами правотворчості, правореалізації та правозастосування в умовах практики, а тому забезпечити високі стандарти захисту суб'єктивних прав учасників цивільних правовідносин.

Використовуючи співвідношення між відповідними конструкціями, суб'єкти правотворчості набувають можливість

конструювати чіткі й адресні механізми захисту суб'єктивних цивільних прав з урахуванням специфіки навіть унікальних обставин правової ситуації, у якій вони підлягають застосуванню. Суб'єкти право-реалізації одержують можливість більш ефективного планування дій щодо захисту суб'єктивних цивільних прав, використовуючи характер співвідношення між відповідними конструкціями як аналітичну модель для визначення можливих шляхів досягнення встановлених цілей і обрання

оптимальних з них у конкретних умовах. Своєю чергою суб'єкти правозастосування набувають можливості посередництвом аналізу відповідних конструкцій забезпечити ефективне застосування положень чинного матеріального та процесуального цивільного законодавства з урахуванням цільового призначення запроваджених ними конструкцій (у тому числі для протидії можливим проявам зловживання учасниками цивільних правовідносин своїм правом на захист).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Спесівцев Д. С. Юридичні факти у механізмах виникнення, переходу та припинення речових прав на нерухомість в Україні: дис... канд. юрид. наук. (12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право). Харків, 2017. 225 с.
2. Спесівцев Д. Телеологічний аспект захисту суб'єктивних цивільних прав. *Правове регулювання суспільних відносин: питання теорії та практики*: монографія / А. В. Духневич, І. М. Якушев, Д. С. Спесівцев та ін. Луцьк: Завжди Поруч, 2021. С. 83–106
3. Попелюшко В. О. Стратегія і тактика захисту в судовому розгляді справи. *Вісник Академії адвокатури України*. 2008. Вип. 12. С. 96–98.
4. Лисак О. М. Тактика захисту в кримінальному судочинстві України: поняття та сутність. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 4. С. 111–118.
5. Денисова А. Правові засоби: поняття види. *Право України*. 2010. № 7. С. 190–195.
6. Стецюк Л. Л. Самозахист як форма захисту цивільних прав. *Університетські наукові записки*. 2008. № 3 (27). С. 151–158.
7. Тарахонич Т. І. Змістовна характеристика правових засобів: сучасні погляди. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 36–39.
8. Шишка О. Р. Інструментарій механізму правового регулювання цивільних відносин в предметі цивільного права. *Проблеми здійснення суб'єктивних прав*: матеріали круглого столу (Харків, 14–15 березня 2015 р.). Харків: ХНУВС, 2015. С. 87–94.
9. Спесівцев Д. Конститутивні та перетворювальні властивості рішення суду як правового засобу захисту суб'єктивних цивільних прав на нерухоме майно. *Юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 118–124.
10. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356 (із змінами).
11. Кот О. О. Проблеми здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 550 с.
12. Спесівцев Д. Проблеми визнання права власності на об'єкт нерухомого майна, що не прийнятий в експлуатацію, як судового способу захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів інвестора. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 3 (32). С. 94–102.
13. Іваницька Я. О. Тактичні особливості захисту під час судового розгляду кримінальної справи. *Актуальні проблеми юриспруденції*. 2018. № 4. С. 157–160.
14. Слива Л. Стратегія та тактика консультативної діяльності адвоката. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 287–293.
15. Кадрова О. О. Стратегія правового регулювання сімейних відносин в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2003. Вип. 21. С. 312–317.
16. Пирог О. В., Дорошкевич К. О., Кіт А. М. Стратегія і тактика економічного захисту підприємств в умовах військових забруднень. *Економічний простір*. 2024. № 193. С. 149–156.
17. Хмелевська Н. В. Стратегія забезпечення правової допомоги адвокатом в кримінальному провадженні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12, ч. 2 (33). С. 194–201.
18. Чала В. С., Гончарова К. В., Орловський Є. С. Виявлення альтернатив змін сценаріїв розвитку та інтернаціоналізації будівельних послуг в реалізації програм зеленого житла:

методика, стратегії, типи продукту та ринку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 5 (10). С. 167–173.

19. Романовська Ю. А. Прогнозування та сценарування розвитку міст в умовах інформаційної економіки. *Економіка та суспільство*: електрон. наук. фахове вид. 2024. Вип. 67. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4826/4766> (дата звернення: 20.05.2025).

20. Юрчишин В. Сценарій-прогноз розвитку економіки України: обмежений песимізм. Київ: Заповіт, 2018. 58 с.

21. Георгієв В. А. Економічний сценарій як інструмент управління підприємством. *Академічний огляд*. 2011. № 1 (34). С. 89–95.

22. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.12.2019 р., судова справа № 14-270цс19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87144996> (дата звернення: 21.11.2025).

23. Спесівцев Д. С. Види конфліктів способів захисту прав на нерухоме майно. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2025. Вип. 107. С. 324–332.

REFERENCES:

1. Spiesivtsev, D.S. (2017). *Yurydychni fakty u mekhanizmax vynyknennia, perekhodu ta prypynennia rechovykh prav na nerukhomist v Ukraini* [Legal facts in mechanisms of emergence, transfer and termination of real rights on immovable things in Ukraine] [Unpublished Candidate of Science of Law dissertation Yaroslav Mudryi National Law University] [in Ukrainian].

2. Spiesivtsev, D. (2021). Teleological aspect of protection of subjective civil rights [Teleolohichnyi aspekt zakhystu subiektyvnykh tsyvilnykh prav]. In A. V. Dukhnevych, I. M. Yakushev, D. S. Spesivtsev (Ed.) *Legal regulation of social relations: issues of theory and practice* [Pravove rehuliuвання suspilnykh vidnosyn]. Zavzhdy Poruch [in Ukrainian].

3. Popeliushko, V. O. (2008). Stratehiia i taktyka zakhystu v sudovomu rozghliadi spravy [Strategy and tactics of defense in judicial proceedings]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy – Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 12, 96–98 [in Ukrainian].

4. Lysak, O. M. (2018). Taktyka zakhystu v kryminalnomu sudochynstvi Ukrainy: poniattia ta sutnist [Defense tactics in criminal proceedings in Ukraine: concept and essence]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva – Bulletin of criminal proceedings*, 4, 111–118 [in Ukrainian].

5. Denysova, A. (2010). Pravovi zasoby: poniattia vydy [Legal remedies: concepts and types]. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 7, 190–195 [in Ukrainian].

6. Stetsiuk, L. L. (2008). Samozakhyst yak forma zakhystu tsyvilnykh prav [Self-defense as a form of protection of civil rights]. *Universytetski naukovy zapysky – University scientific notes*, 3 (27), 151–158 [in Ukrainian].

7. Tarakhonich, T. I. (2011). Zmistovna kharakterystyka pravovykh zasobiv: suchasni pohliady [Substantive characteristics of legal remedies: contemporary views]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Law Review of Kyiv University of Law*, 2, 36–39 [in Ukrainian].

8. Shyshka, O. R. (14–15 bereznia 2015 r.). Instrumentarii mekhanizmu pravovoho rehuliuвання tsyvilnykh vidnosyn v predmeti tsyvilnoho prava. In *Problemy zdiisnennia subiektyvnykh prav* [Problems of exercising subjective rights] [Conference] Kharkiv, KhNUVS, Ukraine [in Ukrainian].

9. Spiesivtsev, D. (2020). Konstytutyvni ta peretvoriuvalni vlastyvoli rishennia sudu yak pravovoho zasobu zakhystu subiektyvnykh tsyvilnykh prav na nerukhome maino [The constitutive and transformative properties of court's decision as legal mean of protection of subjective civil rights on immovable property.]. *Yurydychnyi visnyk – Law Herald*, 3, 118–124.

10. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 16.01.2003 r. № 435-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Information from the Verkhovna Rada of Ukraine* (2003), 40–44 [in Ukrainian].

11. Kot, O. O. (2017). *Problemy zdiisnennia ta zakhystu subiektyvnykh tsyvilnykh prav* [Problems of exercising and protecting subjective civil rights] [Doctor of Science of Law dissertation, Research Institute of Private Law and Entrepreneurship named after Academician F. G. Burchak of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].

12. Spiesivtsev D. (2020). Problemy vyznannia prava vlasnosti na obiekt nerukhomoho maina, shcho ne pryiniaty v ekspluatatsiiu, yak sudovoho sposobu zakhystu subiektyvnykh tsyvilnykh prav ta interesiv investora [The problems of recognition of property right on not accepted for operation immovable property as judicial way of protection of investor's subjective civil rights and interests]. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy – Slovo of the National School of Judges of Ukraine*, 3 (32), 94–102 [in Ukrainian].

13. Ivanytska, Ya. O. (2018). Taktychni osoblyvosti zakhystu pid chas sudovoho rozghliadu kryminalnoi spravy [Tactical features of defense during the trial of a criminal case]. *Aktualni problemy yurysprudentsii – Actual problems of native jurisprudence*, 4, 157–160 [in Ukrainian].

14. Slyva, L. (2019). Stratehiia ta taktyka konsultatyvnoi diialnosti advokata [Strategy and tactics of a lawyer's advisory activities]. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, Economy and Law*, 9, 287–293 [in Ukrainian].

15. Kadrova, O. O. (2003). Stratehiia pravovoho rehuliuвання simeinykh vidnosyn v Ukraini [Strategy for legal regulation of family relations in Ukraine]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Current Problems of State and Law*, 21, 312–317 [in Ukrainian].

16. Pyroh, O. V., Doroshkevych, K. O., Kit, A. M. (2024). Stratehiia i taktyka ekonomichnoho zakhystu pidpriemstv v umovakh viiskovykh zabrudnen [Strategy and tactics of economic protection of enterprises in conditions of military pollution]. *Ekonomichnyi prostir – Economic space*, 193, 149–156 [in Ukrainian].

17. Khmelevska, N. V. (2015). Stratehiia zabezpechennia pravovoi dopomohy advokatom v kryminalnomu provadzhenni [Strategy for providing legal assistance by a lawyer in criminal proceedings]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy – Bulletin of the Academy of Advocacy of Ukraine*, 12, ch. 2 (33), 194–201 [in Ukrainian].

18. Chala, V. S., Honcharova, K. V., Orlovskiy, Ye. S. (2017). Vyavleniia alternatyv zmin stseneriiv rozvytku ta internatsionalizatsii budivelnnykh posluh v realizatsii prohram zelenoho zhytla: metodyka, stratehii, typy produktu ta rynku [Identifying alternatives for changing development scenarios and internationalization of construction services in the implementation of green housing programs: methodology, strategies, product and market types]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, 5 (10), 167–173 [in Ukrainian].

19. Romanovska, Yu. A. (2024). Prohnozuvannia ta stsenuvannia rozvytku mist v umovakh informatsiinoi ekonomiky [Forecasting and scenario of urban development in terms of information economy]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 67. Retrieved from <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4826/4766> [in Ukrainian].

20. Yurchyshyn, V. (2018). *Stsenarii-prohnoz rozvytku ekonomiky Ukrainy: obmezhenyi pesymizm* [Scenario forecast for Ukraine's economic development: limited pessimism]. Zapovit [in Ukrainian].

21. Heorhiiev, V. A. (2011). Ekonomichnyi stsenerii yak instrument upravlinnia pidpriemstvom [Economic scenario as a tool for enterprise management]. *Akademichnyi ohliad – Academic review*, 1 (34), 89–95 [in Ukrainian].

22. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu [Judgment of the Grand Chamber of the Supreme Court] vid 18.12.2019 r, sudova sprava № 14-270цс19. Retrieved from <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87144996> [in Ukrainian].

23. Spiesivtsev, D. S. (2025). Vydy konfliktiv sposobiv zakhystu prav na nerukhome maino [Types of conflicts in ways of protecting rights to immovable property]. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Current Problems of State and Law*, 107, 324–332 [in Ukrainian].

